

Olli Nissi.

Maanmittaustoimisto 1950-luvulla. Paikallisen puusepän tekemällä työpöydällä yhteen- ja kertolaskukoneet. Pöydän ääressä istumassa G.E. Holmberg ja seisomassa vasemmalta Olli Nissi, K-J. Widnäs, Ebba Bäck, Taina Honkavuo, Antero Koivunen, Kauno Jääskeläinen, Thorsten Wentus, Jaakko Penttilä ja Paavo Vuokko.

Maanmittaustoimistojen aika

Teksti: Väinö Ylikangas

Maanmittaustoimistoja maahamme perustettiin vuodesta 1948 alkaen ensin iso- ja uusjakojen ja sitten muidenkin erityisten toimitusten tekemistä varten. Vuonna 1972 kaikkien toimitusten tekeminen ja vuonna 1991 maanmittaustoimen muukin paikallinen hoito määrättiin maanmittaustoimistojen tehtäväksi. Vuonna 2013 toimistot lakkautettiin.

MAANMITTAUSTOIMISTOJEN noin 65 vuotta kestänyt aikakausi ei ole ollut alan tutkimuksen ja historiankirjoituksen kohteena. Lyhytjän tuo jakso maanmittaustoimen pitkässä historiassa olikin, mutta sen yleiseen kulkuun nähden niin poikkeava, että sitä varmaan tullaan myös tutkimaan. Toistaiseksi tuota aikaa voidaan vain muistella. Minun muistoni perustuvat Kaarlelaan, joka oli mukana maanmittaustoimistojen tarun kaikissa käännteissä sekä omaan toimintaani taksamaanmittarien **Martti Plukka** ja **Pentti Mäki-Hakola** harjoittelijana vuosina 1962–65, auskultanttina ja insinööriä Lapuan maanmittaustoimistossa vuosina 1967–72, johtajana Kaarlelan/Keski-Pohjanmaan maanmittaustoimistossa vuosina 1973–99 sekä keskushallinnon asiantuntijana vuosina 1999–2004 ja 2006.

IRTI TAKSAJÄRJESTELMÄSTÄ

Maanmittaustoimen hoito maassamme rakentui ennen toimistokautta taksajärjestelmän varaan. Sen perusteista ei silmiini ole osunut tutkimustietoa. Järjestelmä ei sopinut isojaon eikä myöhempien isojen jakotoimitusten tekemiseen. Ne kestivät kauan ja olivat valmistuessaan vanhentuneita. Esimerkiksi Kaarlelan isojaossa 104 talon omistajat joutuivat jaon kestäessä liki viiden sukupolven ajan sopimaan tilustensa käytöstä keskenään isojakoa edeltäneen tilanteen pohjalla. Isojaon valmistuttua olisi tarvittu uusi iso jakotoimitus, mutta koska maanmittausviranomaisen ei ollut korjannut organisaatiotaan, alkoivat maanomistajien lisäksi myös toimitusmiehet ja oikeusviranomaisenkin jarrutella uusien maareformien käynnistymistä. Niitäkin tehtiin, mutta esimerkiksi Kaarlelassa maanjakoasiain hoito jatkuu

kylien jakomiesten ja maanomistajien keskinäisten sopimusten varassa eli sovintojakopohjalla 1950-luvulle saakka.

Luottamus maanmittausviranomaisen kykyyn ratkoa maankäytön ajankohtaisia ongelmia oli menetetty. Sijaan oli syntynyt hyvin elinvoimaiseksi osoittautunut käsitys, että viranomaisen tarkoituskin on vain työllistää itse itseään. Sitä, miksi korjauksiin ei ryhdytty, ei ole selvitetty. Joka tapauksessa Kaarlelan tilanne osaltaan johti uudistusten käynnistymiseen. Ensi askel oli vuonna 1948 säädetty niin sanottu kuukausipalkka-asetus, joka mahdollisti taksajärjestelmän korvaamisen toimistomallilla yksittäistapauksissa. Vuonna 1950 maanmittaustoimistoja oli jo neljä; Kaarlelassa yksi niistä.

Opetushenkilöstö varoitteli 1960-luvun opiskelijoita Kirkkokadun kalkkiveikoista. Minä kuitenkin suuntauduin maanmittaushallintoon ja sain aitiopaikalta seurata silloisen opettajani ja sittemmin pääjohtajani **Lauri Kanteen** tekemisiä.

TOIMISTOJEN AIKA

Vuosina 1950–1972 maanmittaustoimistojen lukumäärä nousi kahteenkymmeneen. Toimistot olivat maanmittauskonttorien alaisia ja toimivat samoin ehdoin ja samaan tapaan kuin taksamaanmittarit. Kinaa taksamiesten ja kuukausipalkkaisen henkilöstön välillä en havainnut. Toimistojen ensisijainen tehtävä oli huolehtia toimituksista, joita taksamaanmittarit eivät halunneet tehdä. Toimistojen perustamisen seurauksena yhteydenpito sekä maanmittausväen kesken että asiakkaiden ja yhteistyöosapuolten suuntaan alkoi lisääntyä. Asiakkaiden silmissä maanmittaustoimi silti oli edelleen etäinen, salatieteeksikin koettu asia. Jopa toimitusten tavattoman pitkät kestoajat pikemmin lisäsivät alan arvostusta kuin sen arvostelua. Työtahtiin toimistoilla ei mielestäni ollut vaikutusta.

Vuonna 1972 taksajärjestelmä korvattiin kokonaan keskushallinnon, 11 maanmittauskonttorin ja 39 maanmittaustoimiston muodostamalla kolmiportaisella organisaatiolla. Johtajien ensimmäisillä neuvottelupäivillä havaitsin, kuinka uutta, outoa ja innostavaakin tapaaminen, työnantajan vastatessa majoituksesta ja jopa saunasta ja saunakaljoista, taksamiehille oli. Siirtyminen toimistomalliin ja tavoitejohtamiseen ei heitä näyttänyt huolettavan. Lohkomisten määrän nostaminen tavoitejohtamisen sitä ehkä vaatiessa tuntui olevan heille pikku juttu. Virka-aika oli heille tuntematon rajoitus. Luulen, ettei taksajärjestelmästä kukaan ollutkaan oikeasti pitänyt. Vasta sotia seuranneet poikkeusolosuhteet olivat tarjonneet joillekin taksamiehille mahdollisuudet menestyä taloudellisesti niin hyvin, että taksajärjestelmästä luopumista vastustettiin.

Uuden organisaationsa myötä maanmittaushallinto otti käyttöön ensin tavoite- ja sitten tulosjohtamisjärjestelmän. Tavoitejohtamisvaihetta on jälkikäteen pidetty epäonnistumisena, koska sen vallitessa sovitut tavoitteet pykivät säilymään lähes samoina vuodesta toiseen. Minun mielestäni kysymyksessä oli harppaus ”keskiajasta nykyaikaan”. Se vaati koulutusta ja aikaa. Tavoiteajattelun omaksuminen oli siinä tarpeellinen, tärkeä ja hyvin toteutettukin ensi askel. Esimerkiksi tiehallinto, jonka vana-vedessä maanmittaushallinto oli lähtenyt uudistuksiin, ajautui ja ehkä juuri tämän vaiheen sivuuttamisen vuoksi eri kehitysurille. Maanmittauslaitoksen johtamisessa keskeinen asema oli vuosittaisilla neuvottelupäivillä, joihin keskushallinnon edustajien ohella osallistuivat alue- ja paikallishallinnon yksiköiden noin 50 johtajaa. Läänininsinöörien johtoryhmällä oli tärkeä rooli, mikä edisti laitosten yhtenäisyyden muodostumista.

”Lehdistössä uusjaot olivat 1970-luvulla lähes ainoa ja lähes aina kielteinen maanmittaustointa koskenut aihe.”

Väinö Ylikangas

Kaarlelalaisille 1950–1960-luvuilla tutuiksi tulleet kyltit.

Kesäretket kuuluivat ohjelmaan 1950-luvulta alkaen. Poroluodossa käytiin 1970-luvulla. Seisomassa K-J. Widnäs ja Jaakko Penttilä. Edessä vasemmalta Matti Välikangas, Angela Masar, Anita Kultala, Gun-Britt Borg, Väinö Ylikangas, Liisa Kalliainen, Pentti Kämäräinen, Raija Pökkä, Terttu Sundell ja Arvo Vitikainen.

Väinö Ylikangas

Kauden 1991–1999 johtajistoa ministeriöstä, keskushallinnosta ja 21 maanmittaustoimistosta.

Tulossopimukset kuitenkin tehtiin yksikkötasolla, minkä vuoksi toimistot halusivat ja pääjohtaja Kanteen tuella saivat roolin laitostason johtamisessa. Piiri-insinöörit alkoivat pitää omia kokouksiaan ja perustivat oman johtoryhmänsä, jonka puheenjohtajalla oli oikeus osallistua laitoksen strategiapäiville. Olin toiminnassa tiiviisti mukana, mutta vähän siitä huolissanikin. Esimieheni **Juhani Uljas** rauhoitti minut toteamalla, että on vain hyvä, että myös piiri-insinöörit alkavat kiinnostua tehtävistään ja niiden tarkoituksesta ja tavoitteista! Näin sitten tosiaan tapahtui. Piiri-insinöörien itsetunto ja aktiivisuus kohosivat ja se havaittiin. Maanmittaushallinnon kaksiportainen hallintomalli vuonna 1991 rakennettiin uudistuksen tavoitteisiin ja valmisteluun nähden yllättävästi keskushallinnon ja toimistoportaan varaan. Alueorganisaatio sivuutettiin ja itse asiassa lakkautettiin. Se oli iso ja monelle kipeä ratkaisu.

Jo sitä ennen Kaarlelan maanmittaustoimisto oli läänininsinööri Juhani Uljan tukemana hakeutunut ja päässyt ministeriön ja korkeakoulun (**Raimo Vajavaara, Arvo Vitikainen**) virittelemän pohjoismaisen uusjakojen kehittämisprojektin sekä keskushallinnon (**Paavo Mustonen, Veikko Tapanainen**) virittelemän uusjakotarvetta kartoittavan peruskartta-analyysin kehittelijäksi

ja toteuttajaksi Suomessa. Läänininsinöörin tukea oli tarvittu, koska maanmittaushallituksen kollegio oli jo vuonna 1978 päättänyt lakkauttaa Kaarlelan toimiston. Se oli olemassa vain, koska osastopäällikkö **Pentti Niemelä** oli siirtänyt lakkautuspäätöksen toimeenpanoa toistaiseksi. Kaarlelan toimisto itse tietenkin aktiivisesti tuki toimeenpanon viivyttämistä.

Lehdistössä uusjaot olivat 1970-luvulla lähes ainoa ja lähes aina kielteinen maanmittaustointa koskenut aihe. Klassikko lienee lehtikuva, jossa kolme entistä, asianosaiseksi sattunutta poliisimiestä pui uusjakokokouksessa nyrkkiään toimitusinsinööriille (**Väinö Ylikangas**), joka puolestaan uhkasi kutsua paikalle poliisin. Neuvottelupäivilläkin toistui usein kysymys, miksi uusjakoja tehdään, vaikka laitoksella olisi yllin kyllin oikeaa tekemistä. Vähitellen myönteisiäkin kommentteja tilusjärjestelytoiminnasta alkoi tulla esiin. Niitä toi jo 1970-luvulla päättynyt Kaarlelan uusjako ja erityisesti Kaustisen Jylhän uusjako ja sen pohjalla vuonna 1985 järjestetyt maatilarekennusmessut, jotka huomioitiin koko maan tiedotusvälineissä televisiouutisia myöten. Uusjakoja alkoi käynnistyä ja päättyä ilman oikeudenkäyntejä, mikä oli kautta aikojenkin uusi ilmiö.

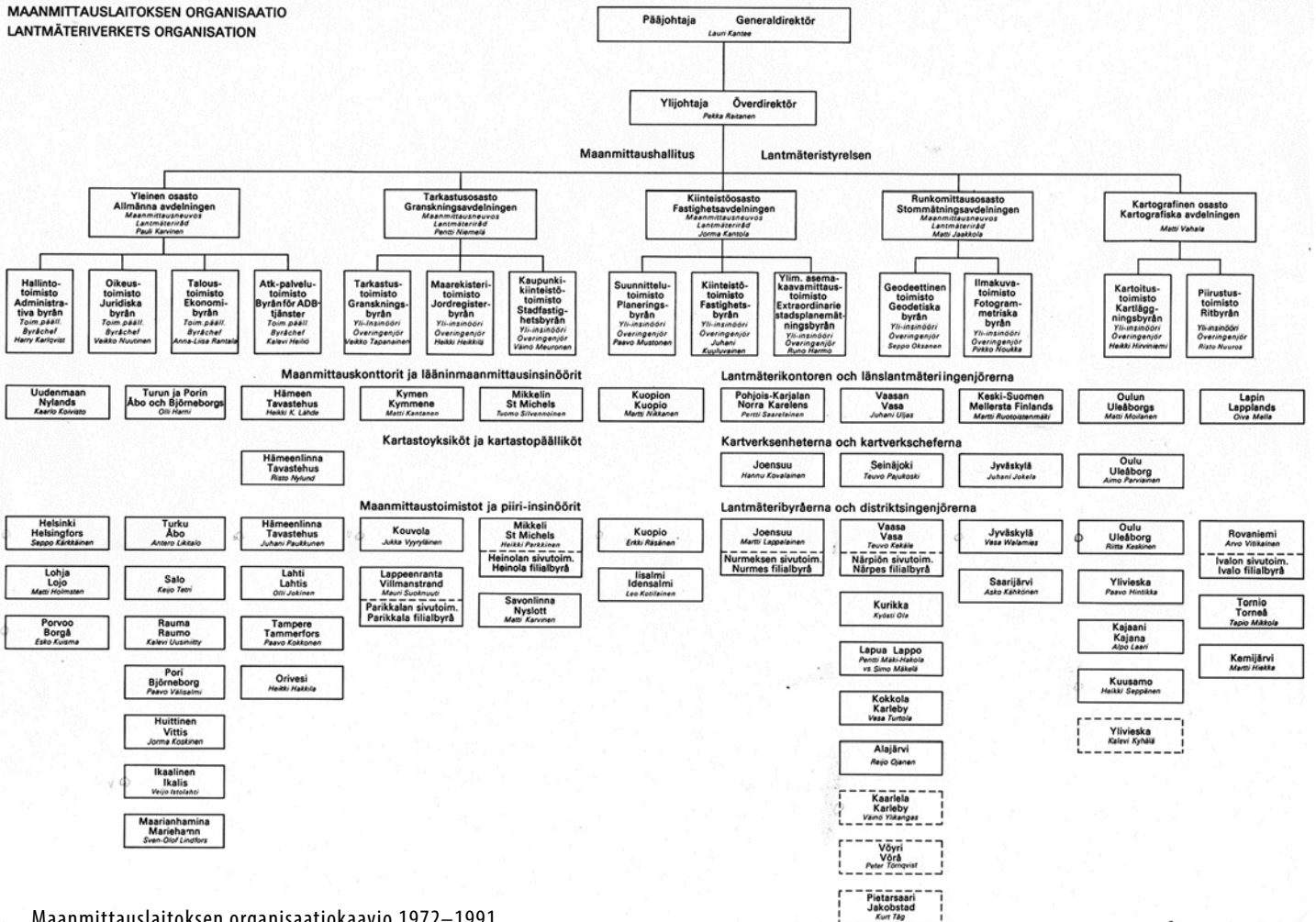
Asianosaisten ja median ohella aluehallinto- ja aluekehitysviranomaiset alkoivat kiinnostua maanmittausviranomaisen palveluista. Vuosina 1991–1999 tilusjärjestelytoiminta alkoi rakentua uuden asiakas- ja ongelmalähtöisen, alueelliseen yhteistyöhön perustuvan toimintamallin pohjalle. Maanmittaustoimiston edustajia alettiin kutsua asiantuntijoina aluehallinto- ja aluekehitysviranomaisten tilaisuuksiin sekä EU:n myötä syntyneen ohjelmaperusteisen aluekehitystyön ohjelmien laadintaan ja toteuttamiseen. Tilusjärjestelyt mainittiin useiden maakuntien aluekehitysohjelmissa ja niiden edistämiseksi suunniteltiin ja toteutettiin toistakymmentä aluekehityshanketta viidessä maakunnassa. Tätä taustaa vasten ei ollut yllätys, että maanmittauslaitoksen vuoden 1994 organisaatio uudistettiin pääasiasaassa maakuntajaon pohjalla 21 maanmittaustoimiston varaan. Keski-Pohjanmaa sai oman toimistonsa. Keskushallinto näytti näin asettuneen ongelma- ja asiakaslähtöisen, alueellisen yhteistoimintamallin taakse. Mutta ei sittenkään.

Keskushallinto oli sallinut Kaarlelan maanmittaustoimiston toiminnan ja sen myötä syntyneen laajan ja konkreettisen yhteistyön maakuntien, kuntien, neuvonta- ja edunvalvontajärjestöjen sekä paikallisten aluehallintoviranomaisten kanssa. Laitoksen varsinaisen tavoite oli kuitenkin koko ajan ollut hankkia omatoimisesti markkinarahaa ja turvata työllisyys sen avulla. Toimistoja, jotka olivat esiintyneet messuilla, myyneet karttoja tai tuoneet esiin uusia palveluideoita, kiiteltiin. Idea-asteella olleita palvelurakileita alettiin markkinoida koko maassa. Kaarlelan maanmittaustoimiston aluekehitysrahoituksen tukeutuneita ja maanmittausosaamiseen perustuneita hankkeita laitos ei hyväksynyt. Niitä ei neuvottelu- ja koulutuspäivillä mainittu eikä toimisto saanut lukea hankkimaansa hankerahoitusta tulokseen.

Kaarlelan/Keski-Pohjanmaan nimen laitoksen neuvottelupäivillä kuullessaan ministeriön edustaja parahti, että onko se vielä olemassa. Sitä, että toimisto oli pelastanut uusjakotoiminnan ja saanut sille alueviranomaisten, asiakkaiden ja ministeriönkin tuen, ei mainittu.

Vuonna 1999 maakuntapohjainen malli korvattiin keskushallinnon ja 13 maanmittaustoimiston muodostamalla organisaatiolla. Vuonna 1991 hävinnyt läänimalli näin tavallaan palautettiin, mutta ei entisin vastuin ja valtuuksin. Ongelma- ja asiakaslähtöinen aluekehitystoiminta ja alueellinen yhteistyö säilyivät toimistojenkin agendalla, mutta vastuu niistä siirtyi keskushallinnolle. Toimistojen

**MAANMITTAUSLAITOKSEN ORGANISAATIO
LANTMÄTERIVERKETS ORGANISATION**

Maanmittauslaitoksen organisaatiokaavio 1972–1991.

tehtävä oli huolehtia toimitustuotannon tehokkuudesta ja taloudellisuudesta. Sen varmistamiseksi keskushallinto toteutti laajan johtamistaitojen kehittämisohjelman. Alueellisen yhteistoiminnan suuntaan tehtiin se myönnytys, että minä sain pyynnöstäni hoidettavakseni, 26 vuotta kestäneen johtajapestini jatkoksi, itsenäisen, valtakunnallisen projektin: Maankäytön kehittäminen.

Vuoden 1999 organisaatiota luotaessa piiri-insinöörien johdoryhmä oli ottanut aikaisemmista tavoistaan poiketen suoran yhteyden ministeriin, joka yllättäen asettuikin tukemaan heitä ja siis maakunnallisten toimistojen säilymistä. Voitto viestittiin heti piiri-insinööreille, mutta vahingossa (?) myös laitoksen johdolle. Pääjohtaja otti heti yhteyden ministeriin, joka palasi ruotuun. Pian Ratia ilmoitti, ettei toimistojen yhteistyötä enää tarvita. Hänen tavoite oli pitää laitoksen kehittäminen sen omissa ja nimenomaan keskushallinnon käsissä. Piiri-insinöörien osallistuminen laitoksen johtamiseen ja alueellinen yhteistoiminta olivat hänen mielestään sille uhka. Minä sain kyllä vielä esitellä vetämääni Ontonnevan tiehanketta eduskunnan edustajille maastossa, mutta tiedotustilaisuuden Ratia järjesti ilman minua ja kentän edustusta. Vetämäni yhteispohjoismaisen uusjakojen kehittämisprojektin valmistuttua, Ratia käynnisti jatkoprojektin keskusvirastotasolla, minua tai kentän edustajaa mukaan kutumatta.

Alueellista yhteistyötä keskusvirasto ei sen jo saaman julkisuuden ja kannatuksen vuoksi voinut sivuuttaa. Jo alkanut hanketoiminta sai toimistoissa jatkua samoin kuin palvelujen markkinointi ja tuotanto. Toimistojen yhteistyökumppanit keskushallinto otti omien siipensä

suojaan, alkamalla kutsua heitä tilaisuuksiinsa ja palkitsemalla heitä. Asiakaslähtöisyyden keskushallinto otti toimintansa kulmakiveksi, käynnistämällä ja rahoittamalla sitä koskevan tieteellisen tutkimuksen. Vain ongelmälähtöisyys jäi paikallisuutensa vuoksi vähälle huomiolle tai hoitamatta. Paikallisella tasolla virinnyt uusi toimintamalli oli nivelletty osaksi yleistä maanmittaushallintoa.

TOIMISTOJEN AJAN SAAVUTUKSIA

Tutkimus tuonee vastauksen kysymykseen, mikä merkitys maanmittaustoimistojen ajalla oli laitoksen kehitykselle ja menestykselle. Tässä yhteydessä tuota aihepiiriä on tarpeellista ja tarkoituksenmukaista lähestyä vain esimerkkejä mainitsemalla. Minun havaintojeni mukaan maanmittaustoimistoissa viihdyttiin, maanmittausväen piiriin syntyi vahva me-henki, asiakas- ja ongelmälähtöinen, alueelliseen yhteistoimintaan perustuva toimintamalli sai alkunsa ja tilusjärjestelystä tuli suosittu keino kehittää ja edistää aluekehitystä.

”Neuvottelupäivilläkin toistui usein kysymys, miksi uusjakoja tehdään, vaikka laitoksella olisi yllin kyllin oikeaa tekemistä.”

”Minun havaintojeni mukaan maanmittaustoimistoissa viihdyttiin, maanmittausväen piiriin syntyi vahva me-henki.”

Lentopallo- ja hiihtokisat keräsivät paikalle joukkueita lähes kaikista yksiköistä, jotka kilpailivat keskinäisestä paremmuudestaan tosissaan. Parempaa foorumia me-hengen luomiselle ja vaalimiselle tuskin voi olla.

Asiakas- ja ongelmalähtöinen toimintatapa avasi vanhoja pattiilanteita ja tuotti uusiakin sovelluksia. Kaarlelan toimiston puitteissa Kokkolan Hakalahden ratkaisu tuotti kirjoittajalle laitoksen kultaisen ansiomerkin. Ytterjeppon ”domvillan” ratkaisun jälkeen vastustajien nokkamies kätteli ja kiitti, toimitusinsinööri (**Martti Virnes**) kertoi, että pitkästä aikaa on taas kiva tulla töihin ja ministeriön edustaja (Raimo Vajavaara) suhisi korvaani, että hoidit homman hienosti. Kruunupyyn kaavauudistus toteutui nopeasti ja halvalla kaavoitusalueiden jakolain mukaisilla uusjaoilla ja Pietarsaaren Björnholmin ”ikuisesti isännätön vesijättöalue” sai lailliset omistajat. Kauhava-Ylivieska-tien aiheuttamat menetykset, haitat ja korvaukset minimoitiin laajapohjaisen maapankin avulla. Sain olla kunniavieras tien juhlallisissa avajaisissa. Myös keskushallinto tuki ja avusti näitä toimia. Sain ritarimerkin (SVR RI) ja maanmittausneuvoksen arvon sen lisäksi, että olin saanut olla työssä, jossa viihdyin.

TOIMISTOJEN AJAN JÄLKEEN

Lauri Kanteen varovaisesti aloittama ja **Jarmo Ratian** voimallisesti ja taitavasti jatkama pyrkimys pitää laitoksen kehittäminen sen omista ja nimenomaan keskushallinnon käsissä onnistui erinomaisesti. Oma alue- ja paikallishallinto menetettiin, mutta laitos ei ole vain säilynyt ja säilyttänyt itsenäisyytään, vaan on saanut vastuulleen muitakin toimintoja. Tekemällä ikävät ratkaisut itse ja jopa etupainotteisesti laitos vältti viimeaikaiset avi- ja ely-keskustelutkin, koska alue- ja paikallishallintoa sillä ei enää ollut. Hieno saavutus.

Lakisääteisten tehtävien tehokas ja taloudellinen hoito eivät tulevaisuudessakaan ehkä kuitenkaan riitä turvaamaan viranomaisen säilymistä ja itsenäisyyttä. Se menestyy, joka itse havaitsee, kehittää, myy ja tuottaa parhaat palvelut kulloinkin ajankohtaisiin ongelmiin.

Väinö Ylikangas on DI ja maanmittausneuvos. Hän on työskennellyt mm. johtavana maanmittausinsinöörinä, piiri-insinöörinä, maanmittausjohtajana ja yli-insinöörinä Maanmittauslaitoksessa.
Sähköposti vaino.ylikangas@pp.nic.fi.

Noususuhdanteiden aikana kehitys- ja innovaatiotoimintaan panostetaan paljon. Älykästä erikoistumista tavoiteltaessa avainasemassa ovat mm. osaamisen luominen ja siirtäminen sekä tavoitellun kilpailukyvyyn lisääminen tulosten kaupallisessa hyödyntämisessä ja näkyvyydessä. Uusimman osaamisen ja toimintatapojen vieminen liike-elämään ja koulutukseen on suomalaisen kilpailukyvyyn edellytys. Tarvitaanko tähän valtakunnallisia kehitys- ja teknologia-päälliköitä toteuttamaan yhteinen tehtävä mitattavin tuloksin?

Oy Suomi Ab:lla

Teksti ja kuvat: Hannu Hyyppä ja Marika Ahlavuo

INNOVAATIOHUUMA EI AINA KANNA IDEOITA MAALIIN ASTI

Media on todennut useasti, että julkisin varoin toteutettua tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotyötä on koetelleet erilaiset haasteet tiedonsiirrossa, tietovarastoissa ja tietoympäristöissä. Lisäksi eri alojen asiantuntijuuksien yhdistäminen on oletettua vaikeamapaa. Innovaatioinnostukseen ei kannata tarpeeksi usein kuin visioiden tasolle. Hankkeiden lopputuloksena luvatut uudet tuotteet, yritykset, patentit, julkaisut ja työpaikat jäävät kauas tulostavoitteista. Sanktiot ja mittarit sekä oikeastaan koko seuranta puuttuu, joten muutosta tuskin tapahtuu lähiaikoina.

SUOMALAINEN INNOVAATIOTOIMINTA ON KESKITTYNYT INNOVAATIOPROSESSIN ALKUUN

Tie ideasta innovaatioon voi olla pitkä, kun tarkastellaan hankkeen innovatiivisuutta globaalilla tasolla. Pienen ryhmän innovaatio